

Ελληνική Εταιρία Κοινωνικής Παιδιατρικής
& Προαγωγής της Υγείας

24^ο Πανελλήνιο Συνέδριο

Παιδί και οικογένεια στο ορεινό χωριό:
εσωτερική μετανάστευση και ποιότητα ζωής

Φωτογραφία Τάκη Γλούπα

Καρπενήσι 14-16 Σεπτεμβρίου 2012

Συνεδριακό Κέντρο Δήμου Καρπενησίου

Η άσκηση της ‘λαϊκής’
ιατρικής στον ελληνικό
πληθυσμό κατά τη διάρκεια
της Οθωμανικής κυριαρχίας

Μαρία Μάνδυλα-Κουσούνη

Οθωμανική αυτοκρατορία 1481-1683

Μάγος θεραπευτής

Η Κέρκυρα επί Ενετοκρατίας

ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΑ

ΓΕΝΙΚΗ

ΕΚ ΤΩΝ ΠΛΕΟΝ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΣΟΦΩΝ ΧΤΜΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΩΝ ΣΤΙΓΓΡΑΦΕΩΝ ΤΗΣ

ΕΥΡΩΠΗΣ,

ΜΑΛΙΣΤΑ ΕΚ ΤΟΥ ΣΟΦΟΥ ΧΤΜΙΚΟΥ
ΒΡΟΥΝΙΑΤΕΛΟΥ

ΣΥΝΕΡΑΝΙΣΘΕΙΣΑ ΠΑΡΑ ΤΟΥ ΣΟΦΟΛΟΓΙΩ-
ΤΑΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΚΑΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΠΥΡΡΟΥ

ΤΟΥ

ΘΕΤΤΑΛΟΥ,

Ἀδεία τοῦ Παναγιωτάτου καὶ Οἰκουμε-
νικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Κυρίου
ΚΥΡΙΑΛΟΥ.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει.

1818

ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ ΠΥΡΡΟΣ

ΙΑΤΡΟΒΙΒΛΙΑΡΧΟΣ

Παιδιατρικὴ Ἀρχιανδρῆς ἰατρικῆ τοῦ Πασινοῦ
Ταγματοῦ τοῦ Σωτήριου μέλος τῆς ἐν Ἀθήναις
Γαλιλικῆς Ἰατρικῆς

*«...Ὅτι θέλει γένη πολλά
ωφέλιμος εἰς τινὰς δυστυχεῖς
ἡμῶν ἀδελφούς, οἱ οἱποῖοι
υστεροῦνται τῶν πρὸς τὸ ζῆν
αναγκαίων, δὲν δύνανται νὰ
προσκαλέσωσιν ἰατροὺς
πολλοὺς εἰς τὸν οἶκον τοὺς,
μήτε τὰς σοβαράς καὶ
υπερηφάνους αὐτῶν
προσταγὰς νὰ ἀκούσωσιν».*

Ϝ ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ
 ΚΩΟΥ ΙΑΤΡΟΥ ΠΑΛΑΙΟΥΤΑ
*Εν πάντων ἄλλων κορυφαίς βί
 ελία ἅπαντα.*

HIPPOCRATIS COI MEDICI
 VETVSTISSIMI, ET OMNIUM ALIORVM PRIN/
 cipis, libri omnes, ad uetustos Codices summo
 studio collati & restaurati.

B A S I L E A E
 M D X X X V I I I

GALENI PERGAMENI

ARTEM MEDICINAE VNIVERSAM, APVD PRIORES HO

mines obscuram & uelut errantem, in perspicuam quandam & propriam

expositionem traduxit, opera omnia, ad fidem complurium &

perquam uetustorum exemplariorum ita emendata

atque restituta, ut nunc primum nata, atque

in lucem ædita, uideri possint,

*Catalogum librorum qui primo hoc Tomo continentur,
proxima à præfatione pagina indicabit.*

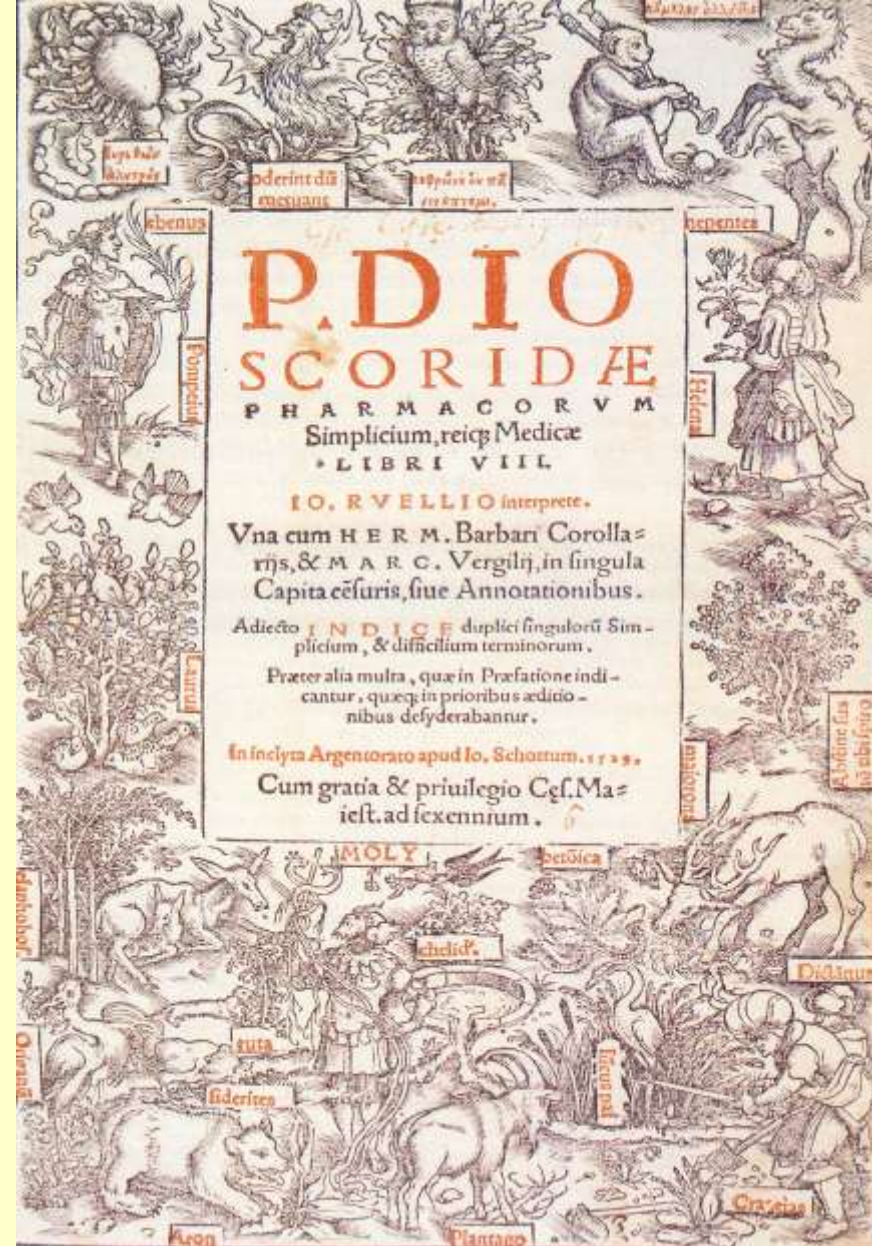
*Cæsareæ Majest. & Christianiss. Galliarum Regis decreto cautum est,
ne quis alius hos Galeni libros, usquam locorum suorum impudē
aut imprimat, aut impressos alibi, uendales importet.*

BASILEAE

M. D. XXXVIII.

*Eni qm Galen omnia iura dicitur
hae omnia iura ex huiusmodi causa
in hunc modum agere & pda fuit in fol.
xii. Jun. b. d. 16. 17. 18.*

Michaelis Bohner D.
Johann Georg Dreyer
und Dr. Dreyer.

Διοσκουρίδης

Τίτλος σελίδας από τον Διοσκουρίδη, 16ος αιώνας

ΑΝΤΙΔΟΤΑΡΙΟΝ.
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΙΟΒΟΛΩΝ
ΔΗΓΜΑΤΩΝ.

Καὶ πάλιν ἄλλαι πρὸς ὁμοίαν, φιλοπονηθεὶς
παρὰ τῷ Εὐχαρίστῳ ἔ-Εὐχαριστήσαντες
Γαβριηλὶ καὶ Καθολικῷ

ΣΤΑΥΡΟΜΟΙΛΑΙΜΟΤ
Τῷ Εὐ-Εὐχαρίστῳ.

Καὶ πάλιν ἄλλαι πρὸς ὁμοίαν, φιλοπονηθεὶς
παρὰ τῷ Εὐχαρίστῳ ἔ-Εὐχαριστήσαντες
Γαβριηλὶ καὶ Καθολικῷ

ΜΑΡΙΑ

Αὐτοῦτον,
Καὶ πάλιν ἄλλαι πρὸς ὁμοίαν, φιλοπονηθεὶς
παρὰ τῷ Εὐχαρίστῳ ἔ-Εὐχαριστήσαντες
Γαβριηλὶ καὶ Καθολικῷ

ΕΝΕΤΙΗΣΙΝ, 1724.

Παρὰ Νικολάου Γραμμάτη, ἡγετῆ Ἰωαννίνας 947.
CON LICENZA DE' SUPERIORI.
E PRIVILEGIO.

«η υγεία και ζωή μας (να είναι) δομένη πραγμάτεια εις καπήλους ιατρούς» (τους οποίους ονόμαζε «γένος ληστών, γένος απάνθρωπον και μισάνθρωπον» και «τα νοσοκομεία μας, δι' έλλειψην ιατρών (να) μεταβάλλωνται εις αληθινά μακελλιά»).

Διάφορα Βότανα

Ασκόλυμπος

VOYAGE EN MORÉE, A CONSTANTINOPLE, EN ALBANIE,

ET DANS PLUSIEURS AUTRES PARTIES
DE L'EMPIRE OTHOMAN,

PENDANT LES ANNÉES 1798, 1799, 1800 ET 1801.

Comprenant la description de ces pays, leurs productions, les mœurs, les usages, les maladies et le commerce de leurs habitans; avec des rapprochemens entre l'état actuel de la Grèce, et ce qu'elle fut dans l'antiquité.

PAR F. C. H. L. POUQUEVILLE,

DOCTEUR EN MÉDECINE, MEMBRE DE LA COMMISSION DES SCIENCES
ET DES ARTS D'ÉGYPTE, etc.

Ouvrage enrichi d'un Précis historique et géographique sur l'ancienne Égypte, et de Cartes dressées par M. Basset au Buteur, Géographe des Relations Extérieures; accompagné de Planches Justifiées, et orné de Figures et de Vue nouvelles.

DÉDIÉ A S. M. L'EMPEREUR.

A PARIS,

QUEL GARNY ET COMP^{te}, LIBRAIRES, PLACE DE L'ÉCOLE DE MÉDECINE.

M. DCCC. V.

1849 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ γ'.

Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἁγίῳ τοῦ Ἱατροσοφίου, ἀρχομένου τακτικῶς ἀπὸ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς καὶ καταντῶ ἕως εἰς τὰ ποδάρια· ἐρανισθὲν ἐκ διαφόρων καὶ συνταχθὲν παρ' ἐμοῦ τοῦ ἐλαχίστου Μητροφάνους Ἱερομονάχου καὶ Σκευοφύλακος τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μαχαιράδος, εἰς χρῆσιν τῶν ἐντυγχανόντων ἀδελφῶν καὶ ἐμοῦ συγχώρησιν ἁμαρτιῶν.

Μερικά δείγματα από “συνταγές” του
Ιατροσοφικού

« καθώς ευγάζουν την
χολήν, καθαρίζουν
τον στόμαχον, την
κοιλίαν και τα έντερα,
ευγάλλουν τον αέρα
και τα φλέγματα,
όπως το σάλιο, τα
ούρα, τα
περιττώματα, τα
έμμηνα, ή το μητρικό
γάλα».

Sonnini

A
GENERAL
COLLECTION
OF
VOYAGES
AND
TRAVELS,
including the most
INTERESTING RECORDS
OF
NAVIGATORS AND TRAVELLERS,
FROM THE
Discovery of America, by Columbus, in 1492,
TO THE PRESENT DAY.
By T. COMPAGNON, &c.
Vol. XXII.
LONDON:
Printed by GIBBONS, WELLS, and JOHNS,
St. Martin's Lane,
By A. J. JOHNSON, Stationer, Great Court.
1813.

Ελαιόλαδο αρωματισμένο με βότανα

Μαστίχα Χίου

Ζώχος

Μήκων η υπνοφόρος

Παρασκευή θηριακής και πώληση από Βενετούς

Terra Sigillata Hierosolimitana.

Terra Sigillata Malitenses.

Terra Sigillata Lemna Arabica et Turcica

ad Lib. i. Cap. i.

Terra Sigillata Florentina.

Terra Sigillata Bohemica.

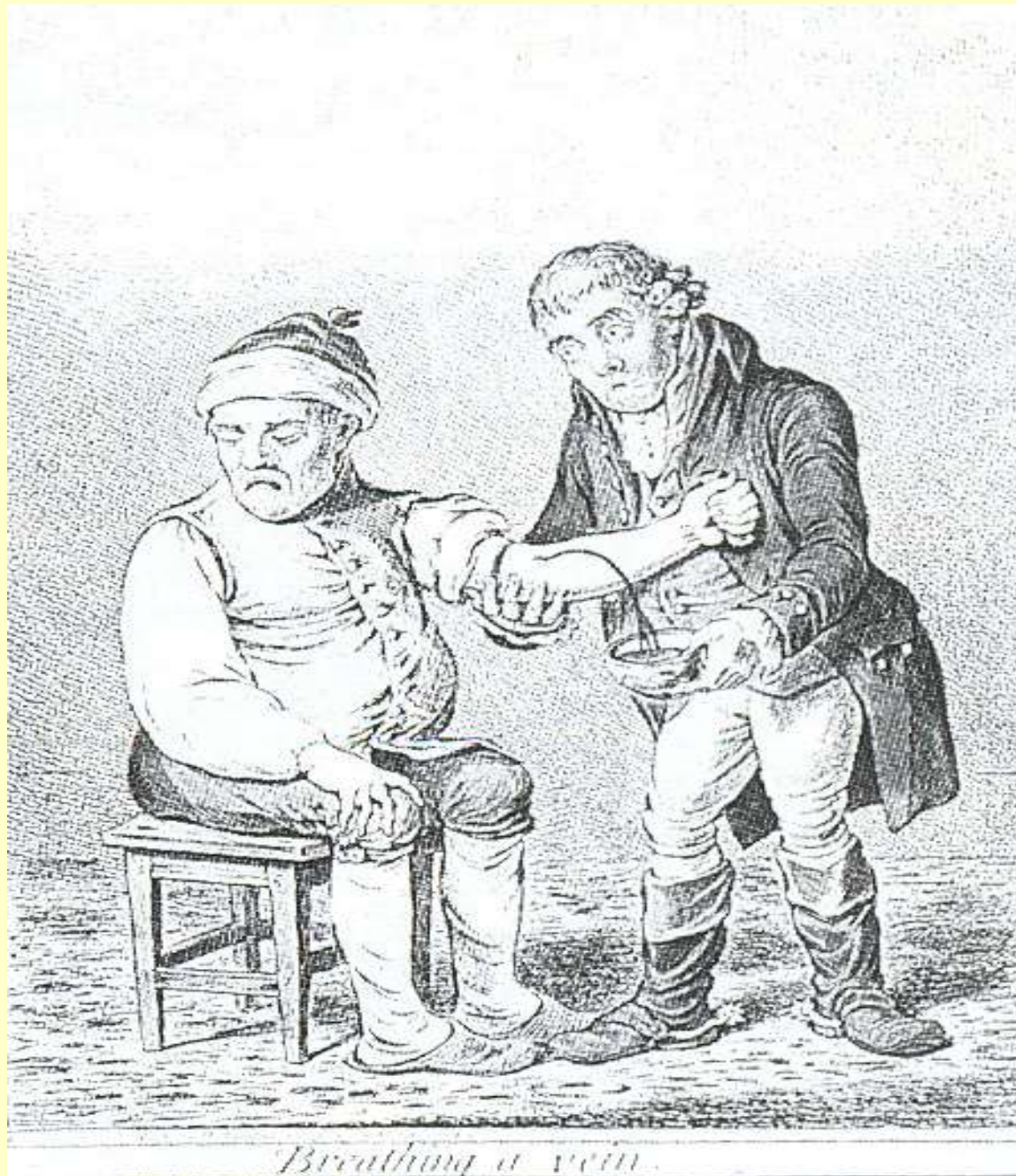
Terra Sigillata Silfice

Terra Sigillata Laubacenses

‘Σφραγισμένες γαίες.’ Δεξιά άνω σχέδια από τη ‘λημνία γη’ με μια κατσίκια, σύμβολο της νήσου Λήμνου.

Η αφαίμαξη
παρέμενε η
συνηθέστερη μορφή
ιατρικής
παρέμβασης από
την εποχή του
Γαληνού το 18ο
αιώνα

Breathing a vein.

**Αφαίρεση αίματος και
θεραπεία με βεντούζες.**

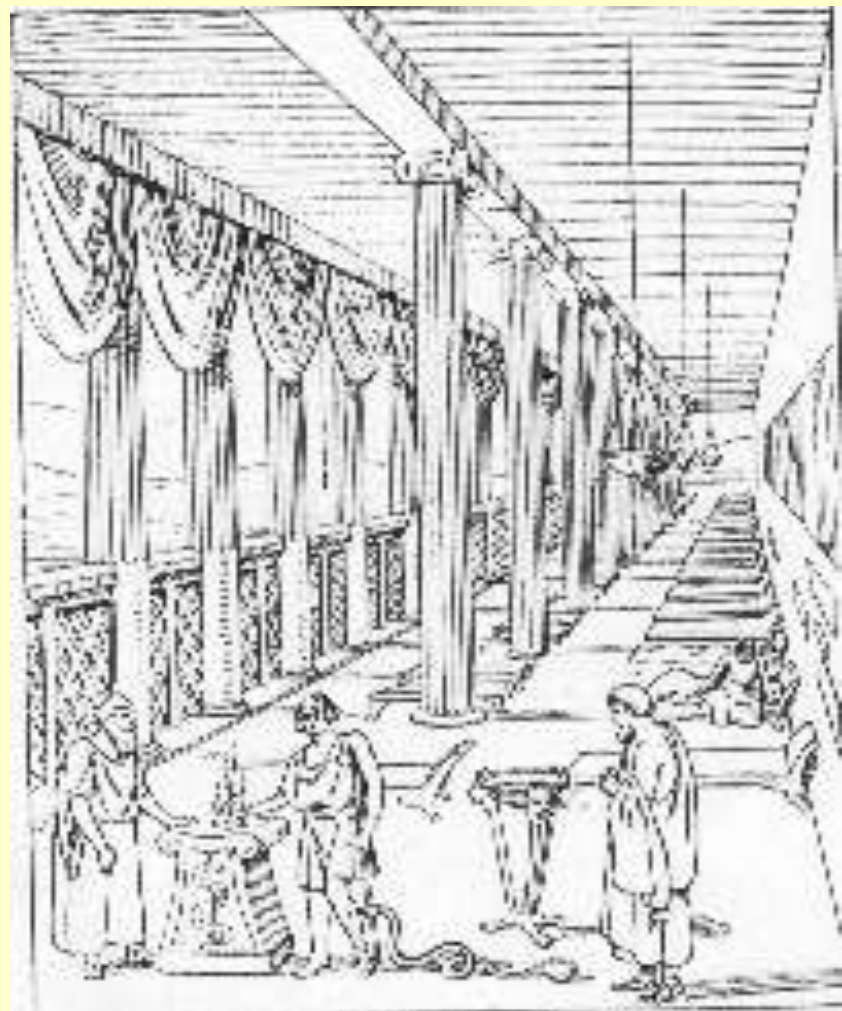

Μυρτιά

**Αφιερώματα σε δέντρα κοντά σε εξωκλήσι
Της Αγίας Παρασκευής**

Περισχοινισμός της εκκλησίας

**Τοιχογραφία Ιερού Ναού Αγίων Αναργύρων Αττικής,
έργο Γ. Βαρβόγλη (αχρονολόγητο).**

Ο Χριστός θεραπεύει τον παράλυτο, ζωγραφική του William Hogarth(1735-36).

Φυλακτά

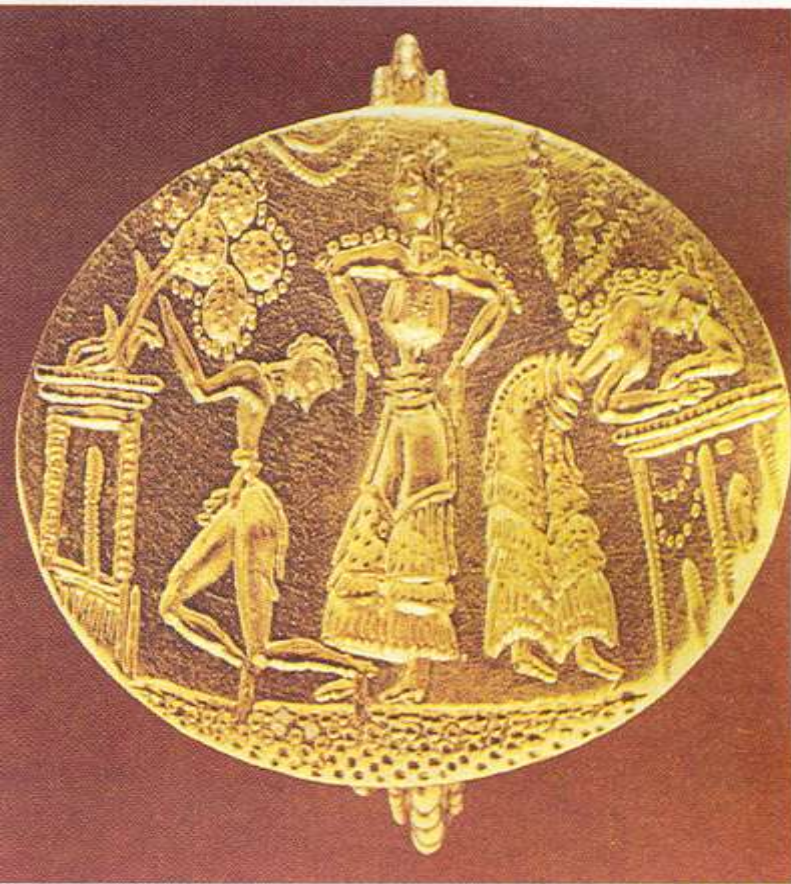
Θεραπεία του δαιμονισμένου

Συμπέρασμα 1

1. Η ιστορική πορεία της ιατρικής κατά τη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας στον ελληνικό χώρο εμφανίζεται βασικά με δύο πρόσωπα. Την επιστημονική και τη λαϊκή ιατρική.
2. Μέσα από τα διάφορα γιατροσόφια, την εμπειρία του λαού και τις αναφορές των περιηγητών μαθαίνουμε τη χρήση διαφόρων εμπειρικών τρόπων θεραπείας της εποχής.

Συμπέρασμα 2

3. Η επιστημονική και η παραδοσιακή ιατρική δεν είναι δύο έννοιες αντίθετες.
4. Μέσα από ποικίλες αντιθέσεις οι επιστημονικές γνώσεις πήραν τα στοιχεία του ανθρωπισμού και του δυναμισμού της ελληνικής παραδοσιακής ιατρικής και συγκρότησαν μέσα στους αιώνες μία περισσότερο δομημένη παρουσία της ιατρικής επιστήμης, όπως θα τη δούμε από το 18^ο αιώνα και μετά.

Σας ευχαριστώ πολύ

